

Маєтності роду Кочубеїв (II половина XVII – 60-ті рр. XVIII ст.): формування, господарство, географія

Досліджуються шляхи набуття представниками роду Кочубеїв основних землеволодінь та налагодження у них господарства. Через аналіз джерел в статті показано процес становлення основних маєткових комплексів та їх подальший розподіл між нащадками в II половині XVII – 60-х рр. XVIII ст.

Ключові слова: Лівобережна Гетьманщина, Кочубеї, рангові землеволодіння, універсал.

У ході козацької революції середини XVII ст. відбулися важливі зміни в становищі чільної соціальної групи козацтва – старшини. Основним чинником формування цього привілейованого прошарку була державна служба. Процес відокремлення старшини від основної маси козацтва яскраво спостерігається в економічній сфері, адже в ході війни відбувалася поступова ліквідація магнатських латифундій та їхній перерозподіл між козацькими урядниками. Перед старшиною відкривалися широкі можливості одержання рангових маєтностей за службу, їх примноження за рахунок займанщини і осадництва.

Кочубеї є яскравими представниками козацької аристократії, а тому процес набуття ними своїх землеволодінь відповідав загальним тенденціям в середовищі старшини. За нижню хронологічну межу нашого дослідження обрано період життя В.Л. Кочубея (бл. 1640-1708 рр.), який першим з роду почав отримувати рангові землі. Верхньою межею виступає Генеральний опис Лівобережної України, що був проведений в 1765-1769 рр., і містить найповнішу картину землеволодінь Кочубеїв.

Безпосередньо історією господарської діяльності Кочубеїв у Диканському маєтку займався П. Клепацький, який підготував докторську дисертацію з цієї теми [1]. В ході генеалогічних студій до питань економічної діяльності роду звертався В. Модзалевський. О. Лазаревський також торкався питань землеволодінь Кочубеїв. В сучасній історіографії до питань соціально-економічного розвитку Лівобережної України в ході власних досліджень зверталися В. Борисенко, О. Гуржій, В. Панащенко, О. Путро та інші.

Рід Кочубеїв, згідно легенди, походив з Кримського ханства, звідки на територію Гетьманщини потрапив їхній засновник Кучук-бей, що

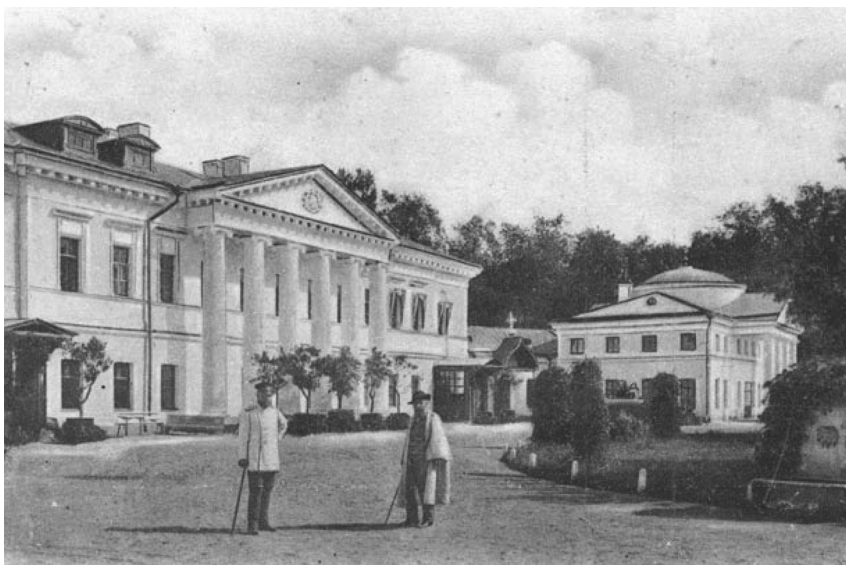
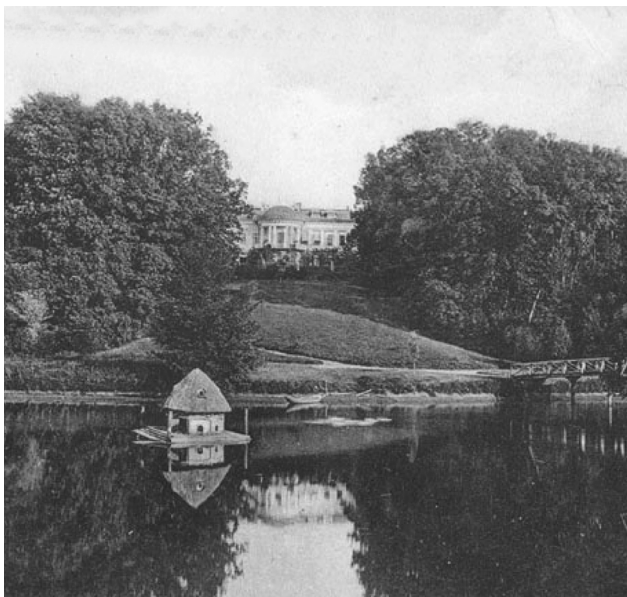

Тріумфальна арка (сучасний вид).
Смт Диканька. Фото автора 2013 р.

охрестився під ім'ям Андрій. На цьому відомості про його особу закінчуються; припускають що він мав сина Леонтія Кочубея. Відомою постаттю роду став Василь Леонтійович Кочубей (бл. 1640-1708 р.), який вислужився до рангу генерального писаря в 1687 р., а потім генерального судді з 1699 р. Така генеалогічна легенда [2] побутувала і в Гетьманщині і в Російській імперії, передавалася нащадками.

Економічну основу існування козацтва та старшини становило службове землеволодіння, яке спочатку було умовним (службовим), а вже за Глухівськими статтями 1669 р. встановлювалась його спадковість. На жаль, не можна з точністю сказати, які землі були набуті Кочубеями найперше. Перші документально зафіксовані володіння В.Л. Кочубея отримує від свого тестя полтавського полковника Федора Жученка у 1680 р.: хату, ґрунти та частину лісу в селі Диканьці Полтавського полку [3]. Кочубей заґачує греблю біля цього села, а потім звертається до гетьмана І. Самойловича в 1681 р. з проханням

ПОШТОВІ ЛИСТІВКИ (кін. ХІХ ст.). Палац князя

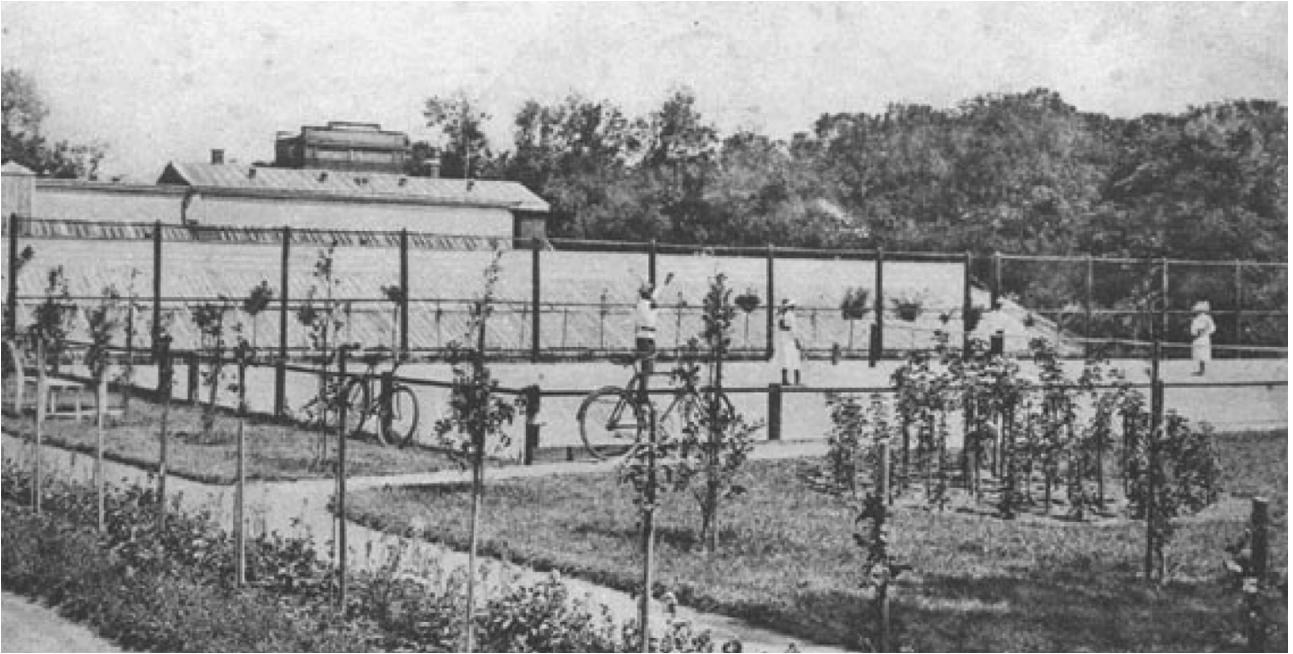
Головний
фасадВид на будівлю
зі сторони
ставкаВид на будівлю
зі сторони квітника

зайняти це місце [4], на що отримує стверджувальний універсал від 13 березня 1682 р. [5]. Але на цьому пільги Кочубея не обмежувалися, оскільки згодом, в 1683 р., було оголошено гетьманський наказ полтавському полковнику зі старшиною «не обременять повинностями людей Василя Кочубея», що проживають на диканській території під назвою «Ковалівка» [6].

Рангові маєності Кочубей отримує вже перебуваючи на уряді генерального писаря з 1687 р. Йому надається універсал від 20 листопада 1687 р. та царська грамота (28 квітня 1688 р.) на право володіння селом Диканька Полтавського полку, селом Ярославцеь Ніжинського полку та млинами на р. Ворсклі і р. Сеймі [7]. Окрім того, історик П. Павлович стверджував, що в цьому ж

році І. Мазепа підтвердив генеральному писарю, придбане їм «плотинное займище на р. Ретик под. Дубовичами» [8]. Зовсім інші дані подає В. Модзалевський, наводячи універсал І. Мазепи від 12 травня 1699 р., за яким В.Л. Кочубей отримує село Дубовичі Ніжинського полку з усіма пожитками [9], що було цілком логічним у зв'язку з підвищенням Кочубея до уряду генерального судді. Іншу точку зору висловлював О.Лазаревський, який вважав, що Кочубей самовільно підкорив дубовицьких селян без гетьманського універсалу [10].

Наступний універсал був адресований на ім'я генерального писаря з усією канцелярією, згідно якого 7 січня 1689 р. вони отримували в розпорядження – містечко Городище з прилеглими

Поштова листівка (кін. XIX ст.).

Тенісний корт на території Диканського маєтку князя В.С. Кочубея

селями та млинами в Лубенському полку [11]. Це містечко перебувало в службовому, а не приватному володінні. По смерті В.Л. Кочубея воно не фіксується серед родинних земель. За писарські заслуги він також отримав універсал на село Рудяково (18 липня 1689 р.) [12].

Таким чином, переважну більшість землеволодінь В.Л. Кочубея становили рангові маєтності, які він отримав за службу. Практика показувала, що більшість рангових володінь залишалася за родиною навічно і передавалися у спадок. Про таку практику свідчить тестамент Ф. Жученка від 1707 р., в якому він заповідав доньці і зятєві своє село Жуки, хутір на Педасовій долині, дві слободи та угіддя в Полтавському полку [13]. Варто додати, що збереглися відомості про надання полтавським полковником в 1683 р. своїй доньці Любові, яка стала дружиною В.Л. Кочубея, вінового запису про передачу Орельського ґрунту в тому ж полку [14].

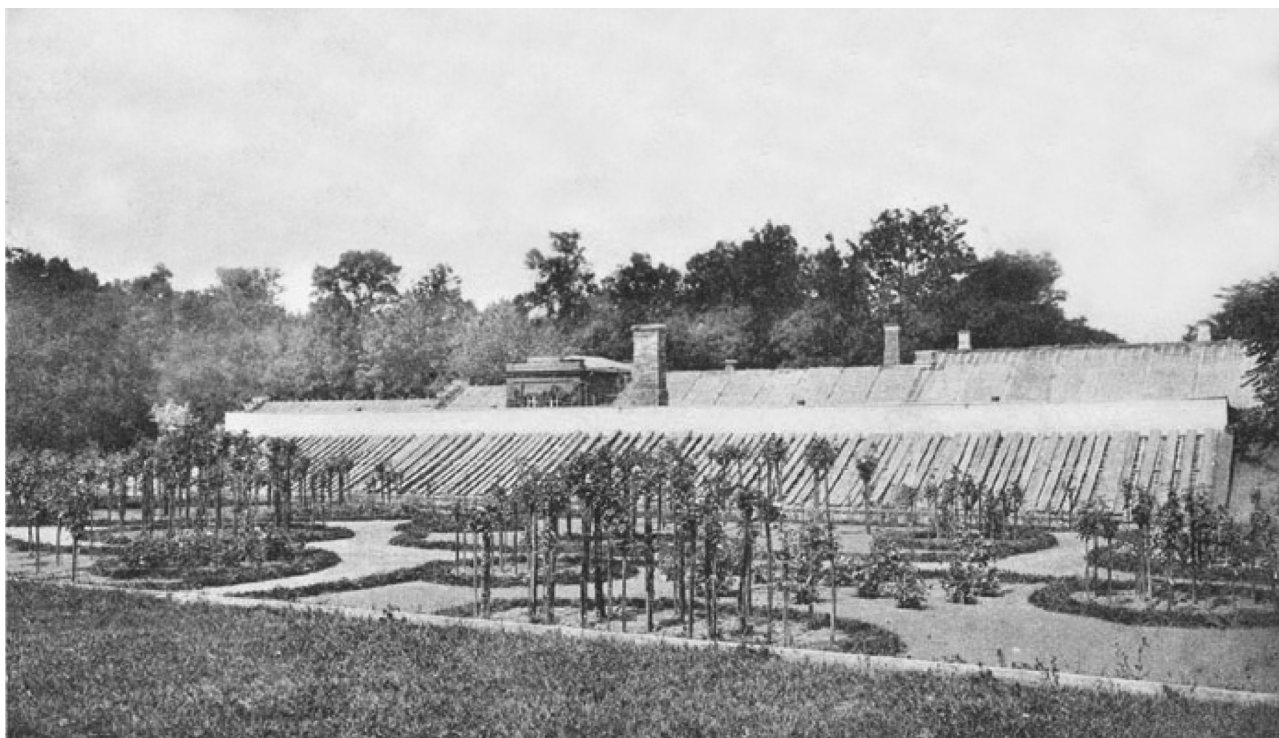
Підсумовуючи, варто зазначити, що поповнення земельного фонду родини відбувалося переважно через рангові надання за службу. Поряд із тим, для розширення своїх маєтностей Кочубеї використовували загально поширені на той

час методи осадництва та спадкування. Крім того, згідно матеріалів Диканського родового архіву – В.Л. Кочубей проводив купівельні операції в цьому ж селі*.

14 липня 1708 р. В.Л. Кочубея та його свояка полтавського полковника І.І. Іскру було страчено за подання неправдивого доносу на І. Мазепу. Російський цар Петро I наказав обезголовити донощиків та позбавити родини всіх маєтностей. Імовірно неочікуваний результат подання доносів на гетьмана призвели до того, що В.Л. Кочубей не встиг скласти заповіт, або він не зберігся до нашого часу. Процес обезземелення родини тривав не довго, оскільки перехід І.Мазепи на бік шведського короля Карла XII в ході Північної війни змінив політичні позиції та пріоритети старшини, крім того новообраним гетьманом став родич Кочубеїв – І.І. Скоропадський. Ці фактори, а також наполегливість вдови Любові Кочубей в справі повернення родинних земель, врешті увінчалися успіхом.

Згідно гетьманського універсалу від 15 грудня 1708 р. та царського указу від 3 березня 1710 р. родині поверталися маєтності в Полтавському полку – село Диканьку, слободу Нові Млини; в

* У ході попередніх досліджень, нами було здійснено спробу реконструкції початкового складу архіву та підрахунок купівельних операцій проведених В.Л. Кочубеєм та його нащадками в Полтавському полку (Скрипченко Н.А. Історія фамільного архіву Кочубеїв (II половина XVII ст. – 1785 р.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – Вип. XXXIII. – С. 12 – 17.)

Поштова листівка (кін. XIX ст.).

Розарій, парники, оранжереї на території Диканського маєтку князя В.С. Кочубея

Ніжинському полку – село Ярославець, село Дубовичі, хутір (слободу) Ретик, село Змітнів, село Тиницю; в Стародубському полку – село Рудяков [15], хутір в селі Стайках, село Будка, слобода Улиця, слобода Знобовка. З царської грамоти випливає, що ці володіння були закріплені за страченим Кочубеєм «которые де отец их имелъ, на те села и маестности наши, великого государя, жалованніе грамоти и крепости и прежних гетмановъ універсали те все воръ и изменникъ Мазепа забралъ к себе» [16]. Окремо вказувалося на повернення села Жуки, яке було надане за заповітом діда від 1709 р. у володіння внука Василя і обіцяно передати слободу Локвщину (остаточно потрапила у володіння лише з 1718 р.) [17]. В тому ж указі повідомлялося про повернення «вновь» Василю Кочубею село Кунашовку Ніжинського полку і село Стасовці Полтавського полку. Поряд з земельними володіннями родина відновлювала свої права над підлеглим населенням, яке було зобов'язане відбувати повинності, також Кочубеєм поверталися млини, ґрунти і різні угіддя. Оригінал цієї грамоти з печаткою царя на золотому шнурі і за підписом графа Г. Головкина зберігався в срібному ящику в родовому архіві в с. Диканька. Під час переписів маєтностей, які проводилися на території Гетьманщини, ця грамота та її копії за-

вжди були основним доказом права власності на землі [18].

Наступним етапом поповнення земельного фонду Кочубеїв стала передача у їх власність володінь подружжя Іскрів, які було сплачено за борги. Любов Кочубей була рідною сестрою Параски Іскрівни, дружини страченого полковника, очевидно вона мала заборгованості перед родичами, бо передає знатному військовому товаришу В.В. Кочубею у володіння – двір в Полтаві на ринку з коморами (17 вересня 1714 р.). Уже після смерті Параски Федорівни і відсутності нащадків, Любов Федорівна звертається з проханням визнати її головним спадкоємцем над землями, що ними володіли Іскри. Таким чином з 14 червня 1716 р. Кочубеї заволоділи – Трибовським хутором, слободками Іскровою в Ровнях Коломацьких та Демидівкою, а також іншими ґрунтами і угіддями в Полтавському полку [19]. Крім того від пані Іскрівни, 7 червня 1716 р. село Івончиці з двором і слободкою було передане Василю Кочубей, до яких того ж року додалися с. Івашки, с. Грабиновка та частина села Осмачки в Полтавському полку. Після ряду скарг полкової старшини через незаконне володіння цими землями Кочубеїв, їх було повернуто у володіння Полтавської міської ратуші (від 15 жовтня 1718 р.) [20]. Старшина також скаржилася царю, що:

«Кочубей з материю своєю, имеа в Полтавском полку болши десяти сель, не велит подданнимъ своимъ общихъ войсковыхъ и градскихъ повинностей, какъ и другіе, отдаватъ» [21].

Отже, якщо підрахувати чисельність населених пунктів, що перебували у власності Любові, Федора та Василя Кочубеїв на 1716 р., то їх приблизна кількість складатиме – 11 сіл, 1 частина села, 8 слобод, 2 хутори. Крім того до їх рук потрапили прилеглі угіддя, ґрунти, ліси. Важко оцінити точну кількість та розміри їх маєтностей, адже окремі ґрунти через декілька

років у джерелах значаться, як хутори, або ж слободи.

Як відбувався подальший розподіл маєтностей між синами генерального судді достеменно не відомо, але на 1724 р. бунчуковий товариш Федір Кочубей зазначається власником с. Ярославця в Ніжинському полку [22], також за свідченням місцевого священика у с. Дубовичі проживала Любов Кочубей разом з Федором і «по шляхах держала разбой» [23]. Припускаємо, що всі маєтності в Полтавському полку на той час дісталися В.В. Кочубею, який з 1727 р. був призначений полтавським полковником і став основним спадкоємцем батьківських земель. За час перебування на цьому уряді він отримав у тимчасове володіння містечко Решетилівка Полтавського полку і за сприяння свого тестя – гетьмана Д. Апостола, зміг повернути село Федорівку (20 серпня 1730 р.) [24]. За нашими підрахунками полковнику В.В. Кочубею вдалося лише в Полтавському полку здійснити більше 80 купівельних операцій. Очевидно Федір не мав дітей і помер раніше за Василя, то спадкоємцями земель стали діти полковника, їх у нього було дев'ять – 5 доньок та 4 сини. За усталеною практикою всі свої володіння полковник розподілив у заповіті (1743 р.) таким чином:

Старший син Семен в Полтавському полку отримав: село Жуки, село Стасовці, сільце Демидівку, сільце Іскровку Трибовську, село

Речі побуту з палацу Кочубея.
Експозиція Диканського історико-краєзнавчого музею ім. Д.М. Гармаша.
Фото автора. 2013 р.

Мідна ваза з палацу Кочубея. Експозиція Диканського історико-краєзнавчого музею ім. Д.М. Гармаша.
Фото автора.
2013 р.

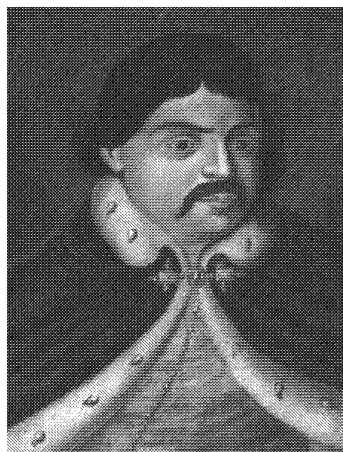

Регіональний ландшафтний парк «Диканський».
Територія розташування палацу Кочубея (сучасний вид).
Фото автора. 2013 р.

Портрети генерального судді Василя Леонтійовича Кочубея

Автор:
невідомий
художник.
Техніка:
полотно, олія.
Дата створення:
XVIII ст.
Розмір: 69 x 55.
Зберігається
в Харківському
художньому музеї.

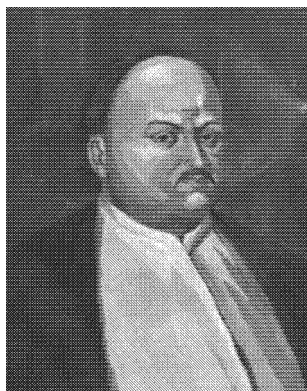

Автор:
невідомий
художник.
Дата створення:
копія поч. XIX ст.
з оригіналу.
Зберігається
в Полтавському
краєзнавчому
музеї.

Портрети полтавського полковника Василя Васильовича Кочубея

Портрет Василя Васильовича
і Марфи Андріївни Кочубеїв.
Автор: невідомий художник.
Дата створення: кінець XVIII ст.
Зберігається в Полтавській
галереї мистецтв

Автор:
худ. О. Подрезов.
Дата створення:
копія з портрета
Невідомого
художника.
середини XVIII ст.
Зберігається в
Полтавському
краєзнавчому
музеї

Локовщину, «деревню Тамликъ», село Федорівку та п'ять хуторів;

Павло отримав маєтності теж в Полтавському полку: село Диканьку, село Нові Млини, село Іскровку Ровенську, хутір Кочубеївку та ще чотири хутори;

Василію в Ніжинському полку надано: село Ярославець, село Дубовичі, хутір Ретик; у Стародубському полку – сільце Стара Гута і Нова Гута;

Менший син Петро успадкував в Ніжинському полку село Кунашівка, село Тинниця, хутір «Песковскій», в Чернігівському полку – село Змітнев, в Переяславському – село Рудяков, в Стародубському – хутір на р. Братовці. Цікаво також, що він отримав двір в м. Києві на Подолі біля церкви Воскресіння Господнього [25].

Таким чином, виходить, що полтавський полковник В.В. Кочубей істотно примножує батьківські володіння, на 1743 р. у його власності перебувало 18 сіл і 13 хуторів. Крім того його маєтності зосереджувалися в Полтавському, Ніжинському, Стародубському, Чернігівському, Переяславському полках. Батько заповідав дітям робити все можливе, щоб родові землі збереглися в середині клану, тому після смерті наймолодшого Петра в 1769 р., його маєтності розподіляються між старшими братами.

Успішну політичну кар'єру робить Семен Васильович Кочубей, який після отримання уряду ніжинського полковника в 1746 р., був призначений в 1751 р. генеральним обозним, найближчим за рангом старшиною до гетьмана К. Розумовського. У зв'язку з цим він отримує рангові володіння: місто Нові Млини, Конотоп та Борзну в Ніжинському полку (14 листопада 1751 р.) [26].

Якщо проаналізувати шляхи набуття Кочубеями маєтностей у приватну власність, то чисельно переважатимуть рангові маєтності, потім слідуватимуть спадкові і вінові землі. Старшина робила все можливе для того, щоб географічно укрупнити кордони своїх територіальних володінь. Найпоширеніший метод, який застосовували для цього Кочубеї, була купівля об'єктів нерухомого майна в підлеглих посполитих та козаків. На сьогодні збереглася інформація про купівельні операції не лише в Диканському маєтку, а й в селі Кунашівка (в період за 1708-1763 рр.) [27] та селі Ярославець (в період 1751-1772 рр.) [28]. За матеріалами Генерального опису Лівобережної України (1765-1769 рр.) стає зрозуміло, що практично всі зазначені вище володіння залишаються у приватній власності Кочубеїв.

Зміна правового становища козацької старшини сприяла його економічному зростанню. У родових маєтностях вони почали налагоджувати господарство. Понад це, старшина вкладала кошти в різноманітні прибуткові підприємства – млинарство, селітроваріння, виробництво горілки, пива, меду тощо [29]. Отримання старшиною пільг щодо торгівлі продуктами виробництва, часто носило персональний характер.

Товарний характер носив винокурний промисел, хоча В.Л. Кочубей під час допиту в 1708 р. запевняв, що винокуріння не приносить йому прибутку: «...а що в селах бывало горелка вышенкуется, тое все оборочалося в дворовые расходы...» [30]. Наприклад, полковник В.В. Кочубей мав по одному винокурному заводу в Полтавському та Ніжинському полках, а вся продукція реалізовувалася у власних шинках. Для порівняння, більше третини доходів в Україні за 1753-1754 рр. гетьман К. Розумовський отримав саме з винокурного промислу (всього 17 983 рублі 30 коп., а з них винокуріння – 5 360 рублів) [31]. Не дивно, що в 1759 р. гетьман дозволяє займатися цим промислом посполитим, генерального обозного С. Кочубея [32].

Серед інших промислів у маєтностях Кочубеїв було налагоджено виробництво селітри. В.Л. Кочубей мав завод в Диканьці, в якій на 1708 р. зберігалася 25 куф селітри. Продукція селітроваріння орієнтувалася на продаж, що видно із свідчення генерального судді: «...За селитру у п. Холодовича мает забратися ис шесть тысяч зол. чеховой монеты...» [33]. Старшина зводила в своїх маєтках гути і рудні, серед них

Особисті речі В.А. Кочубея

1. Портрет В.А. Кочубея. I пол. XVIII ст.
Залізна бляха, олія, золото.

Портрет виконаний за прижиттєвим оригіналом для Диканського маєтку Кочубеїв.

2. Жупан генерального судді. Україна.
поч. XVIII ст. Сукно, срібна нитка.
3. Сорочка натільна, в якій був страчений
В.А. Кочубей. Україна. Поч. XVIII ст.
Шовк.

Речі надійшли до колекції
Полтавського краєзнавчого музею
завдяки М.Я. Рудинському та
В.М. Щербаківському (1919 р.)

Кочубеї, Лизогуби, Ломиковські, Прокоповичі та інші. У В.В. Кочубея був скляний завод в Стародубському полку, який на середину XVIII ст. залишається в руках старшого сина [34]. Поміж тим провідним заняттям залишалося бортництво, одні з найбільших пасік Кочубеїв мали в с. Жуки та с. Стасівці [35]. Старшина також зберігала за собою право на безмитне виробництво та продаж меду.

Відомо, що одним з найприбутковіших занять для старшини, було товарне тваринництво. На

допиті 1708 р. суддя В.Л. Кочубей заперечував своє багатство і торгівлю волами: «А що многіе особы розумеют быти у мене великіе скарбы, то тое кладут речъ мне тесную, не розсуждаючи, же мне не дали того способу, абыи умель з скарбу багатитися, *волов гона до Гданска не от-правлялем* [курсив – С.Н.] и горелок так достатне не робилем» [36]. Хоча ці заперечення про відсутність факту продажу можна поставити під сумнів. Сам генеральний суддя не заперечував продажу овечої вовни і його нащадки далі займалися вирощуванням овець в економіях Полтавського полку (у с. Диканька (3 496 голів [37]), у с. Жуки (2 463 голови [38]) та ін.). Товарний характер носило розведення коней сином генерального судді Василем, який мав на хуторі під Полтавою завод, звідки в 1720 р. було викрадено 60 кращих коней [39]. Фактом розведення великої кількості худоби є згадки про пасовища та скирти сіна, що заготовляли в економіях Кочубеїв.

Старшина тримала господарство в порядку, перекладаючи ці функції на своїх надвірних урядників, але постійно намагалась слідкувати за правильним виконанням їхніх обов'язків. С.В. Кочубей прохав гетьмана К. Розумовського дозволити йому відлучитися в свою економію, яка «за глазами хозяина преведена въ немалое неустройство и беспорядок» [40]. У всіх рангових та приватних маєтках Кочубеїв, посполите населення виконувало різні повинності, але в джерелах часто фіксується процес залучення до відробітків рядових козаків. В уже згаданих

нами чолобитних полкової старшини на знатного військового товариша В.В. Кочубея в 1718 р., висувалися претензії в тому, що він мав у своєму підпорядкуванні 20 козаків [41].

Підсумовуючи, можна сказати, що представники роду Кочубеїв переселившись на територію Лівобережної України почали налагоджувати систему власних землеволодінь за рахунок отримання рангових володінь, які переходили у їх власність за виконання державної служби. Як ми побачили, додатковими методами для розширення кордонів маєтностей Кочубеїв стали: займанщина, осадництво, спадкові і вінові володіння, а також купівля. Впливовим фактором економічного зростання роду були кар'єрне просування до верхніх щаблів влади та вигідні родинні зв'язки. Після тимчасової втрати земель в 1708 р., Кочубеї відродили свої права на них і закріпили їх за собою і нащадками. Більшість із земель отриманих Кочубеями у XVII – XVIII ст. значилися за ними до кінця XIX ст. Рід Кочубеїв перетворився на великих землевласників, що дозволило їм стати одним із найвідоміших кланів Гетьманщини, а згодом і Російської імперії. Отримуючи ряд привілеїв, вони змогли налагодити у своїх економіях товарне виробництво, що перетворювало Кочубеїв в дуже заможних представників старшинської верстви. Звісно, політика набуття ними земель не була специфічною, а скоріше загальноприйнятою в їх колах, що дозволяє ще раз підтвердити окремішність старшинської верстви від решти козацтва.

Джерела та література

1. Клепацький П.Г. Матеріали до історії Диканського маєтку Кочубеїв. Т.1. Документи маєткові (гетьманські універсали, царські грамоти, жалувані грамоти, акти судові, листи купчі й мінові, духівниці та інші). – Полтава. 1928. – 229 арк.; Клепацький П.Г. Матеріали до історії Диканського маєтку Кочубеїв. Т.ІІ. Ч.2. Документи фінансового й господарського характеру. – Полтава. 1928. – 140 арк.; Клепацький П.Г. Нариси з історії Диканського маєтку Кочубеїв від половини XVII до половини XIX ст. (переважно в 1786 – 1835 рр.). Полтава. 1928. – 209 арк.
2. Общий гербовник дворянских родов Всероссийской Империи. – Ч.3., 1799. – С. 49-50.
3. Інститут рукописів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. Х, спр. 8438, арк. 15.
4. ІР НБУВ, ф. Х, спр. 8434, арк. 23.
5. Там само, арк. 20.
6. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО), ф. 1071, оп.1, спр. 4, арк. 133.
7. Модзалевський В.Л. Малоросійський родословник: в 5 т. – К., 1910. – Т. 2. – С. 524
8. Павлович П.А. Село Дубовичи. Имение Варвары Васильевны Кочубей, Глуховского уезда, Черниговской губернии. – 1903. – С. 8.
9. Модзалевський В.Л. Малоросійський родословник. – С. 526
10. Лазаревський А. Описание Старой Малоросии. Полк Ніженський. – К. 1893. – Т. 2. – С. 393-395.
11. ДАПО, ф. 1071, оп. 1, спр. 2, арк. 41.
12. ДАПО, ф. 1071, оп.1, спр. 3, арк. 9.

13. ІР НБУВ, ф. Х, спр. 8438, арк. 54.
14. Там само, арк. 23.
15. Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку 1729 – 1730. – Полтава: ВАТ «Видавництво «Полтава», 2007. – С. 69.
16. Там само. – С. 69.
17. Там само. – С. 68.
18. ІР НБУВ, ф. Х, спр. 8434, арк. 59-62.
19. Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку 1729-1730. – С. 71-72.
20. Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку 1729-1730. – С. 121.
21. Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку 1729-1730. – С. 124.
22. Центральний державний історичний архів України в м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 51, оп. 3, спр. 1436, арк. 1 – 2.
23. Лазаревський А. Описание Старой Малоросии. Полк Ніженський. – С. 393-395.
24. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 20037, арк. 31-31 зв.
25. ІР НБУВ, ф. Х, спр. 8438, арк. 106-113.
26. ЦДІАК України, ф. 269, оп. 1, спр. 332, арк. 15.
27. Российский государственный архив древних актов (далее – РГАДА), ф. 1445, оп. 1, д. 87, 17 л.
28. РГАДА, ф. 1445, оп. 1, д. 116, 59 л.
29. Щербак В. Козацька старшина в період Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. // Батуринські читання, 2007. – С. 289-290.
30. Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – К., 2007. – С. 407.
31. Путро О.І. Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення XVIII ст.): Монографія в 2-х частинах – К.: ДАКККіМ, 2008. – Ч.І. – С. 47
32. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 15592, 4 арк.
33. Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – С. 406-407.
34. ІР НБУВ, ф. Х, спр. 8438, арк. 110.
35. Там само, арк. 109.
36. Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – С. 407.
37. ЦДІАК України, ф. 57, оп. 2, спр. 454, арк. 84 зв. – 93.
38. Там само, арк. 63 зв. – 67 зв.
39. Борисенко В.Й. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в II половині XVII ст. – К.: Наукова думка. – 1986. – С. 64-67.
40. ЦДІАК України, ф. 269, оп. 1, спр. 2769, арк. 2.
41. Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку 1729-1730. – С. 121.

Наталія Гаврилишина

**Владения рода Кочубеев (II половина XVII – 60-е годы XVIII в.):
формирование, хозяйство, география**

Исследуются пути приобретения представителями рода Кочубеев основных землевладений и процесс налаживания в них хозяйства. Через анализ соответствующих источников в статье показан процесс становления основных усадебных комплексов и их последующее распределение между потомками во II половине XVII – 60-х гг. XVIII вв.

Ключевые слова: Лівобережна Гетманщина, Кочубеї, рангові землевладення, універсал.

Natalia Gavrilishina

**The estates of the Kochubeys family (the two half of the XVII century – 60`s of the XVIII century): form,
housekeeping, geography**

There is research about the ways of the obtaining by members of Kochubey family the primaries ownerships of lands and organize the economy there. Analysing certain sources in this article shows the process of form the primaries estates complexes and their further distribution between descendants during the two half of the XVII century – 60`s of the XVIII century.

Key words: Left-Bank Hetmanate, Kochubei's Family, the grades landownerships, decree.